

NICOLAUS CUSANUS'TA TANRI ve MÜMKÜNAT: *DE APICE THEORIAE* - TAM METİN ÇEVİRİ Hüseyin İSTANBULLU¹

Öz

Nicolaus Cusanus (d. 1401, Kues, Trier - ö. 11 Ağustos 1464, Todi) gerek Sokrates, Platon ve Aristoteles felsefesinin sentezinden oluşan *fikriyatı* (*logia*), gerek Sözde-Dionisios Areopagites, John Scottus Eriugena ve Meister Eckhart mistisizmine dayanan *nazariyatı* (*theoria*) ile Geç Orta Çağ'dan Erken Rönesans'a geçiş döneminin en önemli düşünürlerinden biridir. Felsefeden teolojiye, matematikten geometri ve doğa bilimlerine değin eserler içeren kapsamlı külliyatından günümüze elliye aşkın özgün eser, 294 vaaz ve birçok mektup ulaşmıştır. Öne çıkan başlıca eserleri arasında *De docta ignorantia* (Öğrenilmiş Cehalet Üzerine, 1440), *De coniecturis* (Zanlar Üzerine, 1441-1442), *De visione Dei* (Tanrı Görüşü Üzerine, 1453) *De venatione sapientiae* (Bilgelik Peşinde, 1462) ve bu çalışmada tam tercümesini sunacağımız *De apice theoriae* (Nazariyatın Zirvesi Üzerine, 1464) yer alır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Cusanus, Mistisizm, Nazariyat, Metafizik

1 Uzm. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Antalya, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9633-8377, E-posta: huseyin.istanbulluu@gmail.com.

***God and Possibility in Nicolaus Cusanus:
De apice theoriae - A Complete Translation***

Abstract

Nicolaus Cusanus (b. 1401 in Kues, Trier - d. August 11, 1464 in Todi) stands among the foremost thinkers of the transitional period between the Late Middle Ages and the Early Renaissance. This preeminence derives from both his *discursive thought (logia)*, synthesizing the philosophies of Socrates, Plato, and Aristotle, and his *contemplative reflection (theoria)*, rooted in the mysticism of Pseudo-Dionysius the Areopagite, John Scottus Eriugena, and Meister Eckhart. From his extensive corpus, comprising works ranging from philosophy and theology to mathematics, geometry, and natural sciences, over fifty original treatises, 294 sermons, and numerous letters survive to the present day. Among his principal works are *De docta ignorantia* (On Learned Ignorance, 1440), *De coniecturis* (On Conjectures, 1441-1442), *De visione Dei* (The Vision of God, 1453), *De venatione sapientiae* (On the Pursuit of Wisdom, 1462), and *De apice theoriae* (Concerning the Loftiest Level of Contemplative Reflection, 1464). This study presents a complete translation of the latter work.

Keywords: Philosophy, Cusanus, Mysticism, Theory, Metaphysics

Giriş

Nicolaus Cusanus (Kusalı ya da Kuesli Niclas) 1401 yılında Moselle Nehri kıyısındaki Kues'te (bugünkü adıyla Bernkastel-Kues) doğar; babası "Hennen Kryfftz" olarak da tanınan Johann Krebs (Cryfftz), Trierli varlıklı bir tüccardır; annesi Katharina Römer ise soylu bir ailenin kızıdır (Meuthen, 2010: 6). İlk eğitimini Deventer'deki "Ortak Yaşam Kardeşleri" (Devotio Moderna) ekolünde görür; ekol, mistisizm ile akılcılığı sentezleyen bir yapıdadır. 1416 yılında Heidelberg Üniversitesi'ne kaydolar, felsefe eğitimi almaya başlar (Meuthen, 2010: 12). 1417 yılında Padua Üniversitesi'nde Kilise Hukuku eğitimi alır; burada Giuliano Cesarini ve matematikçi-astronom Paolo Toscanelli ile kurduğu dostluklar, entelektüel gelişiminde dönüm noktası olur; Toscanelli aracılığıyla matematik ve astronominin yenilikleriyle tanışır; 1423 yılında Kilise Hukuku alanında doktor unvanı alır (Meuthen, 2010: 15). 1425 yılında Heymeric de Campo tarafından Cusanus'a, düşüncesine oldukça etki edecek Sözde-Dionisios Areopagites, Albertus Magnus ve Ramon Llull gibi isimlerin düşleri tanıtılır (Meuthen, 2010: 29-30).

1425 yılında memleketi Kues'e geri döner; 1427 yılında Trier Başpiskoposu Otto von Ziegenhain'ın vekili olur (Meuthen, 2010: 21). Ziegenhain'ın 1430 yılındaki ölümünün ardından halefiyet krizi belirir; Papa V. Martin, Trier Başpiskoposluğu'na Raban von Helmstatt'ı atarken, Cusanus Trier katedral meclisi ile birlikte Ulrich von Manderscheid'ı destekler; 1430 yılında Ulrich von Manderscheid'in hukuk müşaviri olur; 1432 yılındaki Basel Konsili'ne Ulrich'in temsilcisi olarak katılır (Meuthen, 2010: 35-36). 1434 yılında *De Concordantia Catholica* eserini tamamlar; metin, konsilyarizme² dairdir. Konseyin 1437 yılında amacı ve etkisini kaybetmeye başlaması üzerine Cusanus, Papa VIII. Eugenius'u desteklemeye başlar.

Papa VIII. Eugenius, Doğu ve Batı kiliselerinin birleştirilmesi misyonuyla kurduğu ekibe onu da dahil eder; Cusanus bu nedenle 1437 yılında Konstantinopolis'e (İstanbul) gelir. Dönüş yolundayken gemide

2 Konsilyarizm: Katolik Kilisesi'nde 14. ve 15. Yüzyıllarda, özellikle Katolik Bölünmesi (1378-1417) sırasında gelişen ve "en yüksek kilise otoritesinin papada değil, tüm dünyadan piskoposların toplandığı genel/ekümenik konsilde bulunduğu" görüşünü savunan teolojik harekettir.

ilahi bir aydınlanma yaşar; bu göksel armağan sayesinde artık kavranılmaz olanın (Tanrı) kavranılamazlığının farkında olduğunu söyler; böylece 1440 yılında, birçok felsefe tarihçisi tarafından başyapıt addedilen *De Docta Ignorantia*'yı (Öğrenilmiş Cehalet Üzerine) yazar (Meuthen, 2010: 59). Cusanus, Sokrates'in "*Neyi bilmediğimi biliyorum.*" düsturuyla örtüşen *De docta ignorantia* adlı erken dönem apofatik (negatif) teoloji eserinde Tanrı'nın bilinemezliğini ele alır. Ona göre aklın sahip olduğu kavrama yetisi, karşıtları (var-yok, oluşlu-oluşsuz) kıyaslamaktan öteye geçemez; Tanrı arayışı da dahil insanın her arayışı ancak kıyaslı bir keşifle sonuçlanır; böylece insan, aşkın mutlakiyet (maximum absolutum) ve karşıtların birliği (coincidentia oppositorum) olarak Tanrı'yı asla idrak edebilir ve bilebilir bir mahiyette değildir. Bir "var" ve "oluş"lu olan, bir şeyi de ancak varlığı-yokluğu ya da olmaklığı-olmamaklığını orantılamak ile bilen insan, kendi "bilmeyişli" oluşu ile bilemeyeceği şeyleri *theoria* (nazariyat) zemininde irdelemek ile insan, karşıtların mutlak ve aşkın birlikteliğini (Tanrı'yı) sezebilir; kavranılmazı kavranılmazca tefekkür edebilir olur.

İlerleyen dönemde, 1448 yılında Papa V. Nicholas tarafından kardinal, 1450 yılında Brixen Piskoposu ilan edilir. Brixen'e piskopos olarak atanmasına rağmen, Tirol Kontu Sigismund'un muhalefeti nedeniyle iki yıl görevine başlayamaz. 1451-52 yılları arasında papalık temsilcisi olarak Kuzey Almanya ve Hollanda'da reform seyahatine çıkar; üç bin kilometrelik yolculuğu boyunca manastır denetimi yapar; proto-protestan Hussitler ile diyalog kurar; "dinler arası barış" fikrini inşa etmeye başlar; 1451 yılında Brixen'e döndüğünde Sonnenburg Manastırı'nda rahibeliğe yönelik reform getirir, fakat bu yüzden Tirol Kontu Sigismund ile çatışma yaşamaya başlar (Meuthen, 2010: 89-91). 1453 yılında İstanbul'un fethinin ardından *De Pace Fidei*'i (İman Barışı Üzerine) yazar; eserde tek bir evrensel din fikrini savunur, Hristiyanlık, İslam ve Yahudiliği tek hakikatin farklı ritüelleri olarak açıklar (Meuthen, 2010: 129-130). 1460 yılında Sigismund tarafından Bruneckt'te esir alınıp Buchenstein Kalesi'ne hapsedilir; araya Papa II. Pius'un girmesiyle serbest bırakılır, fakat bu süreçte sağlığı ciddi şekilde bozulur (Meuthen, 2010: 112-113). Serbest bırakıldıktan sonra 1460 yılında Roma'ya dönüp Papa II. Pius'a danışmanlık yapmaya başlar. 11 Ağustos 1464 yılında Todi'de vefat eder; bedeni kardinali olduğu Roma'daki San Pietro in Vincoli Bazilikası'na,

kalbi ise Kues'te kurduğu Cusanusstift Hastanesi'nin şapeline defnedilir (Meuthen, 2010: 37).

Nazariyatın Zirvesi Üzerine Todi/Umbria'da, 1464 yılının Paskalya bayramından hemen sonra yazılmıştır; ölümünden kısa zaman önce kaleme aldığı son yapıtlar arasında yer alır. Eser diyalog biçiminde olup konuşmacıları Nicolaus Cusanus ve uzun zaman boyunca sekreterlik görevini üstlenmiş Peter von Ercklentz'dir. Cusanus erken dönem çalışmalarından beri sürdürdüğü mevcudiyetin neliğine dair araştırmayı *Nazariyatın Zirvesi Üzerine'de* devam ettirmiştir; nitekim o, entelektüelliğinin başlangıcından ölümüne değin, insanın hakikat ya da mahiyete dair mutlak netice elde edebilecek bir anlağa, bir kuvveye sahip olmadığını savunur. Cusanus'un *Nazariyatın Zirvesi Üzerine'de*, *De docta ignorantia* adlı eseriyle tanıttığı “nazariyat temelli apofatik teoloji” düsturunun yanında, ayrıca “nazariyat temelli olumlayıcı bir mistik teoloji” geliştirdiği görülmektedir. Metnin merkezinde tüm bir mevcudiyette bulunan tek/ortak mahiyetin (quiditas), hakikatin (veritas) veya özün (hipostasis/hipostaz) “Mümkünatın Kendisi” (posse ipsum; Tanrı) olduğu düşüncesi vardır. Kavram, onun daha önce *De docta ignorantia*'da geliştirdiği “coincidentia oppositorum” (karşıtların birliği) doktrinini ve insan aklının Tanrı'yı kavramadaki sınırlı oluşunu vurgulayan “*docta ignorantia*” (öğrenilmiş cehalet) konseptini daha da derinleştirir. Mümkünatın Kendisi tüm belirlenimlerin, sınırların ve hatta “olan” ile “olmayan” gibi temel karşıtlıkların ötesinde yer alır; o, basit/apaçık hakikat ve mutlak imkândır; kuvve-fiili (possest) dahi önceleyendir. Mümkünatın Kendisi olarak Tanrı, hepsinin öncesi ve sonrasında bulunması ve onlara bir mümkünat bahşeden olması bakımından, her mümkün aşkındır. Mümkünlerin evrendeki kendilikleri (özü/öznesi veya hipostasisi) elbette reddedilemezdir, zira eşyanın birbirinden belirli farklılıklar gösterdiği açıktır. Buna mukabil şeylerin kendilikleri (birer mümkün olarak) yine de Mümkünatın Kendisi'nden apayrı şeyler değildir; nitekim her mümkünün kendiliği ancak Mümkünatın Kendisi'nin onlarda dilediği ölçüde tecelli etmesinden; mümkünlerin onu birbirlerinden farklı merhalelerde yansıtmasından doğmaktadır. İşte bu nedenle Mümkünatın Kendisi olarak Tanrı, her mümkün aşkın olduğu kadar, hepsinde aynı ölçüde olmamak üzere,

içkindir de. Bu doğrultuda eser Cusanus'un hem yaratan ve yaratılmış arasındaki ontolojik farkı (aşkınlığı) gösterme çabasını hem de bu ikiliği mümkünat kavramı aracılığıyla bir kılma çabasını içerir.

Tanrı ve evrenin neliğine dair bu geç dönem tefekkürü sonucunda Cusanus nazarî görünün, nazariyatın zirvesinde (apice theoriae) Mümkünatın Kendisi'nin bulunduğu kanısına varır. Bu zirveye tastamam ulaşıp Mümkünatın Kendisi'nin neliğine doğrudan vakıf olmak, bir “mümkün” olan insan için olanaksızdır; yine de ona göre insan bünyesinde barındırdığı zihnin (kavrama değil de) görme yetisi ile onu sezebilir, fark edebilir, düşleyebilir bir durumdadır. Böylece: Tanrı hem her şeydir (zira her şey onun kudretindedir) hem de hiçbir şey (çünkü hiçbir şey ona denk değildir). En nihayetinde *Nazariyatın Zirvesi Üzerine* mümkün ve mümkünat kavramlarının hem felsefî hem teolojik hem de mistik açıdan irdelendiği; çok yönlülüğün okura bütünlüklü ve akıcı şekilde sunulduğu özgün bir eserdir. Bu iki özelliğiyle gerçekten de Orta Çağ Alman Felsefesi'nde olduğu kadar, Orta Çağ Batı Felsefesi için de önemli bir yer teşkil etmektedir.

Metne Yalçın Koç'un nazariyata dair fikriyatı dahilinde bakıldığında Cusanus'un “mümkün” kavramını metafiziğin temeli ya da zirvesine konumlandırmaya çalışırken “mümkün”ün zorunluluğunun neliği”ne yeterince değinmediği; bu nedenle de *Menon Açmazı*'nı aşamadığı görülmektedir. Nitekim zorunluluk, mümkündür; ancak mümkünün zorunlu olması mümtenî. İşte Türk-İslam düşüncesinde bu konu, varlık hiyerarşisi üzerinden çözümlenmiştir: Zorunlu (Vâcibü'l-Vücûd): Kendiliğinden var olan; Mümkün (Mümkîn): Zorunlu'nun yaratımıyla var olan; Mümtenî (İmkânsız): Varlığı çelişki taşıyan. En nihayetinde denebilir ki çalışmada tercümesini sunacağımız *De apice theoriae* “Cusanus -Yalçın Koç *theologia*'sı bağlamında- nazariyat (theoria) mı icra ediyor, yoksa fikriyat (logia) mı?” sorusunu soracak okur için mühim bir kılavuz olacaktır.

Çeviride Felix Meiner Yayınevi'nin 1982 tarihli yayınında yer alan Latince metin esas alınmıştır.³ Çalışmada tutarlığı artırmak adına Hopkins⁴

3 Ed. Raymundus Klibansky & Iohannes Gerhardus Senger, Nicolai de Cusa, Opera omnia; Vol. XII; De venatione sapientiae — De apice theoriae, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1982.

4 Yaz. Nicholas of Cusa, Ed. Jasper Hopkins, Nicholas of Cusa: Metaphysical Speculations - Six Latin Texts Translated into English, A.J. Banning Press, Minneapolis, 1998.

ve Von Dietlind ile Wilhelm Dupré'nin⁵ yayınları da dikkate almıştır; *Cassell's Latin Dictionary: Latin-English and English-Latin*⁶ ve *A Lexicon of Ancient Latin Etymologies*⁷ sözlükleri kullanılmıştır. Köşeli parantez içinde yazarlar ve dipnotlarda belirtilenler çevirmene aittir. Cusanus'un felsefi düsturu ve kelime seçimi (potis + esse: posse) doğrultusunda onun "posse"sine, "mümkün oluş-lu-lar" ve "mümkün-oluş eylemi"ni bir arada vurgulayabilmek adına "mümkünat" ve böylece "posse ipsum"una da "Mümkünat'ın Kendisi" denmiştir.

NAZARİYATIN ZİRVESİ ÜZERİNE⁸

Konuşanlar: Pek Muhterem Aziz Petrus [Bazilikası] Kardinali [Nicolaus Cusanus] ve Aquensis Kanonu Petrus de Ercklentz

Petrus: Kendini birkaç günlüğüne, derin bir tefekküre kaptırdığını biliyorum; öyle görünüyordun ki, yükünü artırıp rahatsızlık vermekten korktuğumdan, ayan olanlarına dair soru soramadım bu zamana kadar. Şimdiden sonra da -biraz toparlanmış ve pek mühim bir şey keşfetmişçesine mesut görünmenden etkilenip- aşırı soru yöneltecek olursam zatına, lütfen beni bağışla.

Kardinal: Memnuniyetle. Hayret edip duruyordum ben de hayli zamandır [teolojik konulara dair] suskun kalmana -on dört yıldır hem kamuya açık konuşmalarında hem özel sohbetlerimizde beni ilmî bulgulardan bahsederken dinliyor, yazdığım kısa eserleri de derliyor olmana rağmen suskun kalışına, bilhassa. O halde Tanrı'nın inayeti, şahsımın vekaletiyle kutsal rahiplik makamının en alî mevkiine erişmiş olduğuna göre artık vakti gelmiştir; başlayasın konuşmaya, sormaya.

Petrus: Acemiliğimden utanıyorum [doğrusu]. Yine de takvandan cesaret buluyor, Paskalya dönemindeki bu tefekküründe yeni ne belirdiğini

5 Nikolaus von Kues, Philosophisch-theologische Schriften, Haz. Leo Gabriel, Çev. von Dietlind & Wilhelm Dupré, 3 Cilt, Verlag Herder, Viyana, 1989.

6 Ed. J. R. V. Marchant, Joseph F. Charles, Cassell's Latin Dictionary: Latin-English and English-Latin, Cassell and Company, LTD, 1952, London.

7 Robert Maltby, A Lexicon of Ancient Latin Etymologies, Francis Cairns Publications, Wiltshire, 1991.

8 Yazar: Nicolaus Cusanus - Latince Aslından Çeviren: Hüseyin İSTANBULLU

sormak istiyorum sana. [Öte yandan] çeşitli yazılarında koyutladıkların ile bütün bir arayışını tamamladığını düşünüyordum.

Kardinal: Üçüncü Gök'e⁹ çekilen Havari Pavlus bile kavranamaz olanı kavrayamamışken, hiç kimse bir yerde gördüklerinden tatmin olup her kavrayışın üstünde olanı daha iyi kavrama çabasına son veremez.

Petrus: [Peki] neyi arıyorsun?

Kardinal: Doğru söyledin.

Petrus: Ben sana soru soruyorum, sen ise benimle alay ediyorsun. “Neyi arıyorsun?” diye soruyorum, bana “Doğru söyledin.” diyorsun; [doğru ya da yanlış addedeceğin] bir şey iddia etmiyorum, soru soruyorum.

Kardinal: “Neyi”¹⁰ [quid] arıyorsun demekle doğru söylemiş oldun zira ancak “bir şey”¹¹ [quid] arıyorum. [Hem] her arayan, “bir şey”i arıyordur; zira herhangi bir şey ya da bir şeyi aramayan, arayan olamaz. Bundandır ki ben de her özverili kimse gibi “bir şey”i aramaktayım ancak; zira oldukça bilmek istiyorum bu denli aranan neliğin,¹² yani mahiyetin¹³ bizzat ne olduğunu.

Petrus: [Mahiyetin] keşfedilebilir olduğunu düşünüyor musun ki?

Kardinal: Elbette; zira özverili kimselerde beliren ilham [duygulanım] beyhude yere değildir.

Petrus: Bu durumda, cümle alemini geride bırakan bir çaba mı sarfetmekte? Nitekim mahiyeti şimdiye dek keşfedebilen çıkmamıştır.

Kardinal: Ben [arayanlardan] çoğunun onu belirli bir ölçüde gördüğü ve artlarında da bu görüleri içeren yazılar bıraktığı kanaatindeyim. Nitekim her daim aranmış, aranan ve aranacak olan mahiyet¹⁴ büsbütün bir bilinmez olsaydı, [ki bu durumda] keşfedilse dahi bir bilinmez olarak

9 II. Korintlular 12:2, 3.

10 Cusanus bu paragrafta Petrus'a kelime oyunu yaptığını gösteriyor. “Quid”in birçok anlamı vardır; burada “Neyi” anlamı kullanılmıştır.

11 “Quid” burada “bir şeyi” anlamında kullanılmıştır.

12 quid

13 Quiditas.

14 Quiditas.

kalacağından, nasıl aranabilir [bir şey] olurdu? Yine malum bilge¹⁵ de onun [mahiyetin] herkes tarafından, uzaktan da olsa, görülebilir olduğunu bu nedenle söylemişti.

Ben de uzun yıllar boyunca mahiyetin her türlü bilme kabiliyetinin ötesinde ve her çokluk ya da zıtlığın evvelinde aranması gerektiğini düşünmüş; kendinde-oluşlu¹⁶ mahiyetin tüm varlıkların¹⁷ değişmez [mutlak/ortak] özü¹⁸ olduğunu fark edememiştim -bu nedenle de varlıkların mahiyetinin farklı farklı değil, [mahiyet] ne çoğaltılabilir ne de bölünebilir olduğu için, aynı *hipostasisi*¹⁹ paylaşmasını da. Daha sonra gördüm ki, şeylerin kendi özleri ya da *hipostasislerinin mümkün olabileceğini* kabul etmek gerekir; öte yandan da elbette bunların, birer *mümkün olmalarından* dolayı, “Mümkünat’ın Kendisi” olmaksızın var olamayacaklarını da. Nitekim mümkünat olmaksızın nasıl mümkün olunabilir? Bu nedenle [şu sonuca vardım ki] yokluğunda hiçbir şeyin *mümkün olamayacağı* “Mümkünat’ın Kendisi”²⁰ [kainattaki] hiçbir şeyin ondan daha çok temel *olamayacağı* şeydir. Bu nedenle aranan şey, yokluğunda hiçbir şeyin var olamayacağı mahiyetin, ya da o “ne”nin kendisidir.²¹ İşte bayram boyunca bu nazârî tefekkürdeydim, büyük bir keyifle.

Petrus: Mümkünat olmaksızın hiçbir şey *mümkün olamaz* diyorsun -ki ben de böyle düşünüyorum; kuşkusuz mahiyet olmaksızın da hiçbir şey *var olamaz*; bu nedenle “Mümkünat’ın Kendisi”ne mahiyet denebilir, gayet iyi anladım. Öte yandan da hayret ediyorum: Kuvve-fil’i²² daha önce pek çok kez anlatmış, yine triyaloğunda açıklamıştın; bunlar neden yeterli gelmediler sana?

Kardinal: Birazdan daha güçlüsü, evveli ve iyisi bulunmayan; yokluğunda hiçbir varlığın, yaşamın ve idrakın mümkün olmayacağı şeyi “kuvve-fil”

15 Eyüp 36:25.

16 In se subsistentem.

17 substantiarum

18 subsistentiam

19 ὑπόστασις: Şahsî varlık; özne; hipostaz.

20 Posse ipsum. Aynı zamanda “Tanrı’nın Kendisi”dir; nitekim tüm bir mümkün olmak”lığı ve tüm mümkünleri mümkün kılmış olandır.

21 Ipsum quid -Cusanus kelime oyununu devam ettiriyor.

22 Possest (İng. Actualized-possibility; Alm. Können-Ist).

ya da başka bir kelime yerine “Mümkünat’ın Kendisi” ile adlandırmanın ne denli daha uygun olduğunu gördüğünde, anlayacaksın. [Nitekim bu şey] adlandırılabilir bir şeyse -ki adlandırılabilir- “Mümkünat’ın Kendisi”, kendisinden daha tastamam olanı *mümkün olamayacağı* için, ona en iyi ad olacaktır. Bundan daha açık, doğru ve basit bir ismin bulunamayacağı kanaatindeyim.

Petrus: Nasıl [mahiyete dair bir şey için] daha basit diyebiliyorsun? Ben, her daim aranan fakat asla tam olarak keşfedilemeyenden daha zor hiçbir şeyin bulunamayacağı kanaatindeyim.

Kardinal: Bir zamanlar hakikatin karanlıkta [müphemiyette] daha iyi bulunabileceğini düşünürdüm; [şimdi görüyorum ki] hakikat parıl parıl parladıkça basitleşmektedir. “Mümkünat’ın Kendisi”nin ıslıl ıslıl parlamakta olduğu hakikat, büyük bir kudret sahibidir; haykırmaktadır kendini meydanlarda -okuduğun gibi *Idiota*²³ adlı kitapta. Hakikat gerçekten de basit kılmıştır keşfini her konumda.

Her biri yiyebildiğini, koşabildiğini ya da konuşabildiğini öne sürebiliyorken, hangi erkek çocuğu ya da genç adam “Mümkünat’ın Kendisi”nden bihaberdir? Hem kimse yoktur ki mümkün olmayan hiçbir şeyin *olamayacağını*; mümkünat olmaksızın hiçbir şeyin *var olamayacağını*, yapıp edilemeyeceğini telakki edebilmek için eğitmen gerekseyen bir akla sahip olsun. Bir gence [ilkin] bir taşı taşıyıp taşıyamayacağı sorulsa ve ondan “taşıyabilirim” cevabı alınsa; sonrasında da bunu mümkünat veya kuvvet olmaksızın yapıp yapamayacağı sorusu yöneltile, [sorana] şüphesiz “asla” karşılığını vermez mi? Hem bu soruyu da saçma ve yersiz bulur, nitekim akli başında herkes “Mümkünat’ın Kendisi” olmaksızın hiçbir şeyin yapıp edilemeyeceğini bilir. Gerçekten de her muktedir “Mümkünat’ın Kendisi”ni gerekser, zira hiçbir şey onun öncülüğü olmaksızın vuku bulamaz. [Bundandır ki] bilinirliği mümkün hiçbir şey “Mümkünat’ın Kendisi”nden daha çok bilinebilir; kolaylığı mümkün hiçbir şey “Mümkünat’ın Kendisi”nden daha kolay; kesinliği mümkün hiçbir şey “Mümkünat’ın Kendisi”nden daha kesin olamaz. Yine [ondan] daha kadimi, kudretlisi, sağlamı, esaslısı, görkemlisi ve benzeri

23 Cusanus’un bir eseri: De idiota mente.

de yoktur. “Mümkünat’ın Kendisi”nden yoksun olan ne var olabilir ne iyi olabilir ne de başka bir şey olabilir.

Petrus: Bunlardan daha kesinini görmemiştım; bir kimsenin bunların doğruluğunu gözünden kaçırabileceğini de zannetmiyorum.

Kardinal: Senin ile benim aramdaki tek fark [düşünceye yönelttiğimiz] dikkattir. Örneğin sana var olmuş, olan ve olacak tüm bir Âdem soyuna baktığında -bunlar sonsuz sayıda olsalar da- ne gördüğünü sorsaydım ve şayet [sen de bu soruya] dikkattini [tastamam] vermiş olsaydın, tereddüt etmeden her birinde ancak ilk ebeveyninin ata mümkünatını gördüğünü söylemez miydin?

Petrus: Şüphesiz ki evet.

Kardinal: Peki aslanlar, kartallar ve diğer tüm hayvan türlerine baktığında ne gördüğünü sorsaydım, yine [bunlar için de] aynı cevabı vermez miydin?

Petrus: Kesinlikle başka bir cevap vermezdim.

Kardinal: [Peki] mevzubahis tüm müsebbebat ve ilkeliler olsaydı?

Petrus: [Bunlarda da] ilk sebebin ve ilk ilkenin mümkünatından başkasını göremediğimi söyledim.

Kardinal: Peki daha da ileri gidip sana “Böylesi ilklerin mümkünatı bütünüyle açıklanabilir olmamakla birlikte, bunlar mümkün kılma güçlerini nereden almış olabilirler?” diye sorsaydım, bana hemen “Mutlak, sınırsız ve her şeye kadir “Mümkünat’ın Kendisi”nden almışlardır, nitekim ondan daha kudretlisi ne hissedilebilirdir ne de tahayyül ya da idrak edilebilirdir; o ki, tüm bir mümkünatın mümkünatıdır; ondan daha kadim ya da tastamamı yoktur; o olmaksızın, hiçbir şey varlığını büsbütün sürdüremez.” cevabını vermez miydin?

Petrus: Muhakkak böyle derdim.

Kardinal: Bu nedenle “Mümkünat’ın Kendisi”, her şeyin mahiyeti ve *hipostasis*idir, çünkü var olan ya da olmayan ne varsa, zorunlu olarak onun kudreti altındadır. Tüm bu söylediklerimi aynen tasdik etmez misin?

Petrus: Evet, her birini ederim.

Kardinal: Yine bu nedenle bazı azizler O'nun mümkünâtını “ışık” diye adlandırır. Hiçbir şey ondan daha parlak, berrak ya da güzel olamayacağındandır ki o -mahsûs, aklî ya da zihnî bir ışık olmamasına rağmen- ışıldayan her şeyin ışığıdır. Yokluğunda duyusal görmenin mümkün olmayacağı [duyusal] ışığa [dikkatlice] bir bak; fark edeceksin ki, farklı varlık tarzlarında farklı farklı zuhur etmelerine rağmen, her renk ve görünür diğer her bir şeyde [ortak-mutlak] ışıktan başka bir *hipostasis* bulunmamaktadır; o [ortak-mutlak ışık] olmaksızın ortada ne renk, ne görünür ne de görme [yetisi] kalacaktır. Öte yandan, bu [ortak-mutlak] ışığın kendinde berraklığı görme yetisini aşmaktadır; o görünür şeylerde, bizatihi görünemez olmasından dolayı tecelli eder -bazısında parlak, bazısında sönük [bir şekilde olmak üzere]. Görünür bir şey [mevzubahis] ışığı ne kadar açık temsil ediyorsa, o kadar asil ve güzeldir. O, tüm bir görünür olanların berraklığı ve güzelliğini kuşatır, aşar. [Yine] o -duruluğu görünürler aracılığıyla kavranamaz olmasındandır ki- kendini görülebilirlerde görünür kılmak adına değil, görülemez oluşluğunu ortaya koymak adına tecelli eder. [Böylece] görülebilirlerde görülemez olanı görebilen, onun hakikatini görmüş olur. Bu dediklerimi anladın mı?

Petrus: [Evet], tekrar tekrar dinlememden dolayı ki [söylediklerini] artık daha kolay kavrayabiliyorum.

Kardinal: Öyleyse şimdi bu mahsûsâta²⁴ dair olanı [görüşleri] makûlâta²⁵ bir naklet; [örneğin] ışığın mümkünâtını Basit Mümkünât'a, ya da Mümkünât'ın Mutlak Kendisi'ne; yine renkliliği [çeşitliliği] de basitliğe²⁶ -nitekim Basit Varlık, renklerin görme duyusuna görünmesi gibi, ancak zihne görünür. Zihin -hiçbiri olabileceği şeyin dışına çıkamayan ve ancak “Mümkünât'ın Kendisi”nden paylanmakla bir²⁷ mümkünata sahip olabilen- şu birbirinden farklı varlıklarda ne görür bir bak. Anlayacaksın ki farklı varlıklar “Mümkünât'ın Kendisi”nin [yek] nüfuzunun farklı tezahürlerinden ibarettir; mahiyetleri birbirinden farklı olmamakla birlikte, hepsi [basit varlıklarında] “Mümkünât'ın Kendisi”ni yansıtır ancak.

24 Sensibilia.

25 Intelligibilia.

26 Tek olana.

27 “Mutlak Mümkünât” ve “bir Mümkünât” ayrımı.

Var olan, yaşayan veya akleden her şeyde “Mümkünat’ın Kendisi”nden başka hiçbir şey görünmez; zira varlık, yaşam ve aklın mümkünatı, bunların hepsi, onun ancak tecellisidir; her bir imkanda, tüm bir imkanlı oluşluğun mümkünatından daha çok ne görülebilir? Yine de Mümkünat’ın bizatihi, ister varlık ister idrak gücü olsun, hiçbir güçle tastamam kavranamaz. Fakat o, birinde, bir diğerine kıyasla daha güçlü tecelli eder; akıl, duyulardan ne denli daha güçlüyse, “Mümkünat’ın Kendisi” de duyusal mümkünata göre aklî mümkünatta o denli daha güçlü tecelli eder. Hakikaten “Mümkünat’ın Kendisi”, bizatihi her ne kadar tüm bir idrak gücünün ötesinde olsa da, aklî mümkünatta daha iyi görülür -fakat bu yine, onun tüm bir akli mümkünatın anlama yetisini aştığının anlaşılması ile mümkün olur. Akıl neyi kavarsa, onu akleder. Böylece zihin kendi mümkünatında “Mümkünat’ın Kendisi”ni bizatihi aşkınlığından dolayı kavrayamayacağını gördüğünde, onu kendi sınırlarının fevkinde bir görüyle görmüş olur -tıpkı bir çocuğun, kendi kuvvetiyle taşıyamayacağı büyüklükteki bir taşı görmesi gibi. Zihnin görme gücü bizatihi kavrama gücünü işte bu doğrultuda aşar.

Zihnin bu basit görüşü kavrayıcı bir görüş değildir; bilakis o, kavranılamaz olanı görmeye, kavrayıcı görüşünü aşmak ile başlar. [Zihin kavrama gücüyle ancak] belirli bir şeyin, belirli bir diğer şeyden daha büyük olduğunu kavrar; daha büyüğü olmayanı görmek için ise kendini [kavrama gücünden görme gücüne] yükseltir; nitekim o [Mümkünat’ın Kendisi] sonsuzdur, her ölçülebilir ya da kavranabilir olandan büyüktür.

Zihnin tüm kavrama gücü ve kabiliyetini aşan bu bizatihi görme [ya da görü] mümkünatı onun en yüce mümkünatıdır, zira burada “Mümkünat’ın Kendisi” en üst düzeyde tecelli etmektedir; “Mümkünat’ın Kendisi”ne değin sınır tanımazdır. Nitekim bu görme mümkünatı -zihin nereye doğru yönelmesi gerektiğini öngörebilsin diye- ancak “Mümkünat’ın Kendisi”ne tanzim edilmiştir -tıpkı bir yolcunun hedefini varsayıp yönünü sürekli ona doğru çevirmesi gibi. Şayet zihin kendi huzuru, arzusu, neşe ve saadetini bu hedefte -uzaktan da olsa- görmemiş olsaydı, koşturur muydu hiç böylesine onu kavramak adına? Havari,²⁸ onu kavrayabilmemiz için öylece koşturmamız gerektiğini haklı olarak öğütlemiştir bizlere. Öyleyse

28 “Koşu alanında yarışanların hepsi koştuğu halde ödülü bir kişinin kazandığını bilmiyor musunuz? Öyle koşun ki ödülü kazanasınız.” Pavlus, I. Korintililer: 9:24.

bunları [dediklerimi] bir araya getir ki görebilesin: Her şeyin, zihnin uzaktan gördüğü “Mümkünat’ın Kendisi”ne doğru koşturabilmesi ve [böylece] Kavranılamaz’ı mümkün mertebe kavrayabilmesi için tanzim edildiğini; “Mümkünat’ın Kendisi”nin azamet izzetinde tecelli etmesinin, zihnin arzusunu doyurabilen tek kudret olduğunu. En nihayetinde aranan şey [mahiyet], işte bu şeydir [Mümkünat’ın Kendisi].

Söylediklerimi anladın mı?

Petrus: Evet, dile getirdiğin doğruları -anlama yetisine aşkın olmalarına karşı- anladım. Zihnin arzusunu -yokluğunda hiçbir şeyin mümkün olmayacağı, her mümkünatın mümkünatı olan- “Mümkünat’ın Kendisi”nden başka ne doyurabilirdi? Eğer [zihnin arzusunu doyuracak şey] “Mümkünat’ın Kendisi”nden başka bir şey olsaydı, mümkünat olmaksızın nasıl mümkün olabilirdi? Mümkünatsız mümkün olamayacağına göre, mevcudiyetini illaki “Mümkünat’ın Kendisi”nden alır [her şey] elbette. Zihin, ancak kendisinden daha üstünü bulunmayanı kavrayabildiğinde doyar [tatmin olur] ve bu da “Mümkünat’ın Kendisi”nden -yani her mümkünün mümkünatından- başkası olamaz. Böylece hakikaten görülüyor ki, bütün zihinlerin aradığı şey [mahiyet] olan “Mümkünat’ın Kendisi”, zihnî arzusunun ilkesidir -zira ondan önce hiçbir şey olamaz. O yine, zihnî arzusunun nihayetidir -zira “Mümkünat’ın Kendisi”nin ötesinde hiçbir şey bulunamaz, arzulanamaz.

Kardinal: Âlâ. [Herhalde] artık görmüşsündür, ey Petrus, sohbetlerimizin ve ayrıca eserlerimi okumanın, beni anlamayı ne denli kolaylaştırdığını. Yakında -dikkatini [tastamam] yöneltmek şartıyla- “Mümkünat’ın Kendisi”ne dair ben ne görüyorsam sen de görebileceksin, buna dair hiçbir şüphem yok. [Şüphem yok] zira “Mümkünat’ın Kendisi” hakkında -kendisi “mümkün oluş/olmayış”a ilişkin her sorguyu öncelemesindendir- şüphe beslenemez. Hiçbir şüphe “Mümkünat’ın Kendisi”ne erişemezdir [iliştirilemezdir].

“Mümkünat’ın Kendisi”nin olup olmadığını sorgulayan kişi bir dikkat kesilsin, hemen bu sorgunun ne manasız olduğunu görür; zira mümkünatın bizatihi olmasaydı, mümkünat hakkında hiçbir soru soramazdı. [Ek olarak,] mümkünatın “şu” veya “bu” olup olmadığı [bundan] daha az sorgulanabilir; zira ister var olma mümkünatı, ister “şu” veya “bu”

olmaklığın mümkünatı olsun, bunların hepsi “Mümkünat’ın Kendisi”ni halihazırda varsaymakla mümkün olmuşlardır. “Mümkünat’ın Kendisi”nin belirebilecek her bir şüphenin önceli olduğu aşîkardır. Öyleyse, ondan daha kesin hiçbir şey yoktur; zira şüphenin [bizatihi] dahi onu varsaymak zorundadır. Ondan daha yetkin ya da tastamam [olabilecek] hiçbir şey tefekkür edilemez. Tüm bunlardandır ki O’na hiçbir şey eklenemez, O’ndan ayrılamaz veya eksiltilemez.

Petrus: O halde şimdi yalnızca şunu sormak isterim: İlk²⁹ hakkında -birçok kez uzun uzadıya, her şeyi olmasa da pek çok şeyi anlatmış olmana rağmen- öncekilerden daha aşîkar bir açıklama getirmek ister misin?

Kardinal: O zaman müsaadenle sana pek gizil saydığım, daha önce açıkça paylaşılmamış şu kolaylaştırıcı düsturu: Tüm nazari soyutlamanın ancak “Mümkünat’ın Kendisi” ve tezahüratında temellendirilmesinin gerekliliğini ve hakikatli gören kimselerin de [vardıkları kanılarla] bunu göstermeye çalıştıklarını bir açıklayayım.

[Şimdi, tefekkürlerinde] ancak Bir’i tasdik edenler [direkt] “Mümkünat’ın Kendisi”ne nazar etmişlerdir. Bir ve çokluktan bahsedenler “Mümkünat’ın Kendisi” ve onun varlık tecellisinin çoklu tezahürüne teveccüh etmişlerdir. Yeni[sonralıklı]hiçbirşeyinmümkünolmadığınısöyleyenler“Mümkünat’ın Kendisi”nin her mümkünün oluş veya varlığı olduğuna teveccüh etmişlerdir. [Öte yandan] âlem ve eşyanın yeniliğini [sonralıklığını] tasdik edenler, zihinlerini mümkünatın bizatihi tezahüratına yönlendirmişlerdir. Misal zihnî görüşünü birliğin mümkünatına yönlendirmiş bir kişi de her sayı ve çoklukta ancak daha kudretlisi bulunmayan “Mümkünat’ın Kendisi”nin Bir-lik”ini görmüştür; yine bu kişi sayıların, sayısız ve sınırsız mahiyetteki birliğin mümkünatının tezahüründen ibaret olduğunu da müşahade etmiştir -zira sayılar, birliğin mümkünatının hususi tecelli tarzlarından başkası değildir. Ek olarak, birliğin mümkünatı üçlü [tek] sayıda, dörtlü [çift] sayıda olduğundan daha iyi zuhur eder; o, gerçekten de her tam sayıdan ziyade, belirli tam sayılarda daha fazla tecelli eder. Tüm bunlardandır ki cinsler, türler ve benzeri diğer her şey “Mümkünat’ın Kendisi”nin varlıktaki tezahüratı olarak yorumlanmalıdır.

Varlığın birden çok formca bahşolunmadığını söyleyenler, ondan daha yeterlisi bulunmayan “Mümkünat’ın Kendisi”ne nazar etmişlerdir. Belirli

29 İlk ilke/prensip.

formların çoğulluğunu savunanlar, “Mümkünat’ın Kendisi”nin belirli varlıklardaki tezahüratına yönelmişlerdir. Tanrı’nın ideaların kaynağı olduğunu ve de birden çok idea formunun bulunduğunu söyleyenler, aslında bizim burada söylediğimiz şeyi söylemek istemişlerdir, yani: Tanrı’nın “Mümkünat’ın Kendisi” olduğunu ve çeşitli türlerde, farklı varlık tarzlarıyla tecelli ediyor olmasını. İdeaları ve benzeri formları inkâr edenler ise yalnızca her mümkünatın aslına, “Mümkünat’ın Kendisi”ne nazar etmişlerdir. Hiçbir mümkünün yok olmayacağını söyleyenler, Mümkünat’ın ebedî ve bozuluşa uğramayan Kendisi’ni göz önünde bulundurmuşlardır. Ölümün gerçek olduğunu ve eşyanın yok olacağını düşünenler, zihinlerini ancak “Mümkünat’ın Kendisi”nin varlık tecellisinin tarzlarına yönlendiren olmuşlardır. Tanrı’nın, o Kadir-i Mutlak Baba’nın, göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu öne sürenler, yine bizlerin dediğini söylemişlerdir, yani: Kendisinden daha kudretlisi olmayan “Mümkünat’ın Kendisi”nin gökleri, yeri ve her şeyi kendi tecellisiyle yarattığını; zira var olan veya var olması *mümkün her şeyde* “Mümkünat’ın Kendisi”nden başka bir şey görülemezdir -tıpkı yapılmış ve yapılacak tüm şeylerde ancak İlk Fail’in; hareket ettirilmiş ve ettirilecek tüm şeylerde ancak İlk Hareket Ettirici’nin Mümkünat’ının [kuvvesinin] görülmesi gibi. İşte görüyorsun [Petrus], böylesi çözümlemeler ile [nasıl] her şeyin basitleştiğini, tüm farklılıkların uyum içinde birleştiğini.

Bu yüzden, ey benim pek sevgili Petrus’um, zihnin gözünü heveskâr bir teveccühle bu gize çevirmen; derûnî³⁰ düşte bizlerin yazılarını ve okuduğun diğer metinleri bu çözümleme ile irdelemen; bilhassa da bizlerin kitapları ve vaazlarına odaklanman senin için iyi olacaktır.. [Bu kitaplar arasından da] özellikle *Işık Armağanı Üzerine*’ye³¹ odaklan derim; nitekim *Işık Armağanı Üzerine*, öne sürdüklerimiz doğru anlaşılırsa, bu kitapla aynı şeyi içerir. Keza, *Tanrı’nın Sureti ya da Tanrı’nın Görünüşü Üzerine*³² ve *Tanrı’yı Aramak Üzerine*³³ adlı kitaplarıma da bakınadur ki böylesi teolojik konuları daha iyi özümseyebilesin. Ve şimdi [*Nazariyatın Zirvesi Üzerine*’ye ek olarak] olabildiğince kısa sunacağım *Nazariyatın Zirvesine*

30 Subintrare.

31 De dato lumine.

32 De icona sive visu Dei.

33 De quaerendo deum.

İlişkin Notlar'ı da büyük bir şevkle bunların arasına ekle. Umarım Tanrı'nın makbul bir mütefekkeri olur, kutsal ayinlerde benim için de durmaksızın dua edersin.

Nazariyatın Zirvesine İlişkin Notlar

Nazariyatın zirvesi, o olmaksızın hiçbir şeyin tefekkür edilemeyeceği, tüm mümkünlerin mümkünatı olan “Mümkünat’ın Kendisi”dir; mümkünat olmaksızın [tefekkür ve nazariyat] nasıl mümkün olabilirdi?

I. “Mümkünat’ın Kendisi”ne, tüm mümkünatın mümkünatı olmasındandır, hiçbir şey eklenemez. Bundandır ki ne varlığın ne yaşamın ne de aklın mümkünatı, bizatihi “Mümkünat’ın Kendisi” değildir; bunlar gibi diğer ekli³⁴ mümkünatlar için de durum aynıdır. “Mümkünat’ın Kendisi” hem varlığın hem yaşamın hem de aklın [mutlak] mümkünatıdır.

II. Sadece var olması mümkün olanlar var olabilirler; bu nedenle varlıklar, varlığın mümkünatına [onda olmayan] bir şey katamaz. Yine bu doğrultuda insanlar insanın mümkünatına; gençler gençliğin mümkünatına; yetişkinler de yetişkinliğin mümkünatına [bunlarda içerilmeyen yeni] bir şey katamaz. Ekli mümkünatlar da bizatihi “Mümkünat’ın Kendisi”ne bir şey katamayacağındandır ki, dikkatli mütefekkerler [tefekkürlerinde ancak] “Mümkünat’ın Kendisi”ni görmektedirler.

III. Hiçbir şey “Mümkünat’ın Kendisi”inin önceli değildir; zira [bir mümkün] mümkünat olmaksızın nasıl mümkün olabilir? Yine bu doğrultuda hiçbir şey “Mümkünat’ın Kendisi”nden daha iyi, daha kudretli, daha mükemmel, daha yalın, daha berrak, daha bilinir, daha hakiki, daha yeterli, daha kuvvetli, daha istikrarlı, daha kolay olamaz. “Mümkünat’ın Kendisi” tüm ekli ya da eksiz mümkünatları öncelemesinden dolayı var olabilir, adlandırılabilir, duyumsanabilir, tahayyül ya da akledilebilir değildir; zira “Mümkünat’ın Kendisi” [ismi] ile işaret edilen,³⁵ tüm bunları öncelemektedir [aşmaktadır]; yine de o, her bir şeyin *hipostasis*idir -tıpkı renklerin ışığı [n özü olması] gibi.

34 Posse cum addito. “Bir Mümkünat” ile “Salt/Bizatihi Mümkünat”ın ayrımı. Bir şey dahilinde, bir şeye dair, içerikli mümkünata Cusanus “Ekli Mümkünat” demektedir; İnsanın Mümkünatı, Aklın Mümkünatı v.b. gibi.

35 Tanrı.

IV. Ekli mümkünât “Mümkünât’ın Kendisi”nin [bizatihi değil, ancak] bir suretidir,³⁶ zira [kainatta] ondan daha yalın bir şey yoktur. Varlığın mümkünâtı “Mümkünât’ın Kendisi”nin bir suretidir; yaşamın mümkünâtı “Mümkünât’ın Kendisi”nin bir suretidir; yine aklın mümkünâtı “Mümkünât’ın Kendisi”nin bir suretidir. Ancak yaşamın mümkünâtı, “Mümkünât’ın Kendisi”nin [varlığın mümkünâtına kıyasla] daha gerçek bir suretidir; aklın mümkünâtı da [yaşam mümkünâtına kıyasla] daha da gerçek bir suretidir. Dolayısıyla mütefekkirler, bir surette hakikatin görülmesi gibi, tüm şeylerde [ancak] “Mümkünât’ın Kendisi”ni görür. Ve nasıl ki bir suret hakikatin tezahürüyse, tüm şeyler de ancak “Mümkünât’ın Kendisi”nin tezahürüdür.

V. Aristoteles’in zihnî mümkünâtı onun kitaplarında kendini gösterse de bu kitaplar onun zihnî mümkünâtını tastamam yansıtmazlar -ancak biri bir diğerine göre daha iyi yansıtıyor olabilir. O bu eserleri, ona ait zihnin kendini açığa vurmayı istemesi üzerine yazabilmiştir; bu yüzden bunları üretirken Aristoteles hiç zorlanmamıştır, nitekim gösterilmeyi özgür ve asil zihninin bizatihi dilemiştir. İşte “Mümkünât’ın Kendisi” de bu doğrultuda, bütün bir varlıkta kendini, kendisi dilediği için tezahür eder. Zihne gelirse: Zihin bünyesinde, kendisinin ve diğer her şeyin yazarının³⁷ amacını görebilen düşünsel bir kitap gibidir.

VI. Aristoteles’in kitaplarında onun zihninin mümkünâtından başka bir şey bulunmamasına karşın, cahiller bunu göremez. Benzer şekilde, kâinatta “Mümkünât’ın Kendisi”nden başka bir bulunmamasına karşın, akıl yoksunları bunun farkına varamaz. Halbuki zihin denen aklî ve canlı ışık kendinde “Mümkünât’ın Kendisi”ni tefekkür eder; bu yüzden her şey zihin için, zihin de “Mümkünât’ın Kendisi”ni görmek için mümkün kılınmıştır.

VII. Seçme [eyleminin] mümkünâtı varlığın, yaşamın ve akletmenin mümkünâtını kuşatır. Özgür iradenin bu mümkünâtı, şehvetin hayvan istencini gereksemekteki mümkünâtının aksine, asla bir beden gereksemez. Bedenin zafiyetine tâbi değildir; zira şehvet ve duyular yaşlandıkça yitip gitmekteyken o asla köhnemez veya eksilmez; [yaşlansa bile kişide]

36 Imago.

37 Mümkünât’ın Kendisi/Tanrı.

daimîdir, duyulara hükmeder. Örneğin gözlerin heves ettiği her şeye dikilmemesini sağlar, kıymetsiz veya ayartıcı³⁸ şeyler görmesinler diye onları başka yöne çevirir; yine aç olduğu halde yemek yenmemesi [iştah terbiyesi] gibi [birçok başka müdahalesi daha vardır]. Zihin işte bu yolla -duyuların göremediği- övülesi ve yerilesi şeyleri, erdemleri ve kusurları görür; böylece duyuların diledikleri gibi değil, kendi hükmü altında hareket etmesini sağlar. Bizler böylesi durumlarda “Mümkünat”ın Kendisi”nin zihnin mümkünatında [daha] kuvvetli ve bozulmaz bir şekilde tezahür ettiğini; [zihnin] bedenden ayrı bir oluşa sahip olduğunu fark etmiş oluruz. [Misal] bazı otların hayat suyunda³⁹ bulunan şifalı özlerinin, bunlar beden [madden] onda bulunmamalarına ve daha önce de ona batırılmamalarına rağmen içerildiğini fark eden kişi, [bu anlattıklarımıza] pek hayret etmeyecektir.⁴⁰

VIII. Akledilirler zihnin gördüğü şeylerdir; [bu nedenle] duyumsanırları öncelerler. Zihin kendini bu doğrultuda [akledilirler aracılığıyla] görür olur. Zihin kendi mümkünatının -onun için birçok şeyin imkânsız olmasındandır- her mümkünatın mümkünatı olmadığını görmekle, kendisinin “Mümkünat”ın Kendisi” olmadığını görür; fakat bu sayede [kendini görmekle] “Mümkünat”ın Kendisi”nin bir suretini görmüş olur. Nihayetinde “Mümkünat”ın Kendisi”ni kendi [suretli] mümkünatında görünce, bunun kendi mümkünatını mümkün kılmış olandan başkası olmadığını; kendisi ve var olan diğer her şeyin onun birer tezahür biçimi olduğunu fark etmiş olur. En nihayetinde [anlaşılır ki], zihnin [kendisi ve] gördüğü her şey, o Bozulmaz Mümkünat’ın tezahür biçimleridir.

IX. Maddî varlık, en aşağı ve bayağı mertebeden olmasına karşın, ancak zihin tarafından görülür; zira duyular [sadece] varlığı bulunmayan, tesadüfî arazları görür. Maddî varlık -ki bu maddenin var olma mümkünatınca içerilmesinden başka bir şey değildir- hiçbir duyu tarafından algılanamaz; nitekim ne bir nitelik ne de niceliktir; bu nedenle ne bölünebilir ne de bozulabilir. Örneğin bir elmayı böldüğümde [bir] maddeyi bölmüş

38 Scandalum.

39 Aqua vitae.

40 Zihin-Beden ayırımına ilişkin metafor: Zihin bedenden olmamasına karşın beden için en iyi olacak bedensel kararı verebilir.

olmam. Zira elmanın bir parçası tıpkı bütünü gibi maddedir ancak. Buna mukabil madde bir uzunluk, genişlik ve derinlik sahibi olandır; bu [özellikler] olmaksızın ne bir maddeden ne de bir kesinlikli boyuttan söz edilebilir. Maddenin varlığı, kesinlikli bir boyutun varlığıdır. Maddî uzunluk, genişlik ve derinlikten ayrı değildir; tıpkı genişliğin uzunluk ve derinlikten, derinliğin de uzunluk ve genişlikten ayrı olmaması gibi. [Uzunluk, genişlik ve derinlik], bunlar maddenin parçaları da değildir; çünkü parça bütün olamaz. Maddenin uzunluğu maddenin kendisidir -aynı şekilde genişliği ve derinliği de. Maddenin bizatihi maddî uzunluğu, genişlik ve derinliğinden ayrılmış bir maddiyat da değildir; bilakis bunların her biri aynı, bölünemez ve çoğaltılamaz olan maddenin maddiyatıdır. Uzunluk, her ne kadar kendisi genişlik veya derinliğin bizatihi olmasa da genişliğin ilkesidir;⁴¹ uzunluk ve genişlik de [ikisi birlikte] derinliğin ilkesidir. İşte zihin “Mümkünat’ın Kendisi”nin maddî varlıkta bozulmaksızın tezahür edişini bu üçlü-birlik aracılığıyla görür. Ve [zihin, üçlü-birliği] bu en aşağı [maddî] varlıkta bile böylesine gördüğünde, onun bundan daha asıl varlıklarda [aslında] daha ihtişamlı ve güçlü tezahür edeceğinin farkına varır; yine [zihin] bu doğrultuda [bu üçlü-birliğin] kendisinde, canlı veya maddî varlıkta olduğundan daha açık göründüğünü fark eder. “Mümkünat’ın Kendisi”nin bu üçlü-birliğinin hatırlayan, idrak eden ve isteyen zihinde nasıl da açıkça tezahür ettiğini vaktiyle Aziz Augustinus’un zihni görüp ortaya çıkarmıştır.

X. Bütün yapıp etme süreçlerinde zihin kesin bir şekilde görür ki “Mümkünat’ın Kendisi” hem failin yapabilirlik imkanında hem yapılanın yapılabilirlik imkanında hem de ikisinin bağ imkanında tezahür etmektedir. Bunlar üç ayrı mümkünat da değildir; failin, yapılabilirin ve bağın mümkünatı aynıdır [tektir]. Bu doğrultuda duyumsamada, görmede, tatmada, tahayyülde, idrakte, iradede, seçimde, tefekkürde, iyi ve erdemli tüm eylemlerde zihin, daha faal ve yetkini bulunmayan “Mümkünat’ın Kendisi”nin bu üçlü-birlikli mümkünatının parıldamasını görür. Kötü eylemleri ise zihin -”“Mümkünat’ın Kendisi”” bunlarda parıldamadığındandır- boş [değersiz], kötü ve ölü şeyler olarak; kendisinin ışığını karartıp kirlletmekteki şeyler olarak tecrübe eder.

41 Principium

XI. [Kâinatta] “Mümkünat’ın Kendisi” haricinde tözlük veya mahiyetlik teşkil eden başka bir -formel ya da maddî- ilke yoktur. Çeşitli suretler, surettiler, ideler ve türlerden [hakikat diye] bahsedenler, “Mümkünat’ın Kendisi”ne [direkt] yönelmemiş olanlardır; oysa o, çeşitli genel ve özel varlık tarzlarında dilediği ölçüde tezahür etmektedir ancak [tezahür ettiği şeylerin kendisi değildir]. Onun parıldamadığı yerde bulunan şeyler de -boş, eksik, hatalı, kusurlu, zayıf, ölü, bozuk ve benzeri gibi varlıksal gerçekliğe sahip olmayanlar gibi- *hipostasisten* yoksundurlar; zira “Mümkünat’ın Kendisi”nin tezahüründen yoksundurlar.

XII. “Mümkünat’ın Kendisi” ile ismi Kadir-i Mutlak veya Tüm Kudretin Mümkünatı olan; kendisi için her şeyin mümkün, hiçbir şeyin de imkânsız olmadığı; tüm kuvvetlerin kuvveti ve erdemlerin erdemi, Üçlü-birlik[li] Tanrı ifade edilmektedir. O’nun en tastamam tezahürü ise bize sözü ve örneği ile “Mümkünat’ın Kendisi”nin apaçık tefekkürünü sunan ve hiçbir şekilde daha tamamı bulunamayacak olan Mesih’tir. İşte zihnin yüce arzusunu doyuran bu saadettir ancak.

Bu birkaçı yeterli olacaktır.

DE APICE THEORIAE

Interlocutores: Reverendissimus dominus Cardinalis Sancti Petri et Petrus de Ercklentz Canonicus Aquensis

Petrus: Video te quadam profunda meditatione aliquot dies raptum adeo quod timui tibi molestior fieri, si te quaestionibus de occurrentibus pulsarem. Nunc, cum te minus intentum et quasi magni aliquid invenisses laetum reperiam, ignoscere spero, si ultra solitum te interrogavero.

Cardinalis: Gaudebo. Nam de tua tam longa taciturnitate saepe admiratus sum, maxime qui iam annis quattuordecim me audisti multa publice et private de studiosis inventionibus loquentem et plura quae scripsi opuscula collegisti. Utique, postquam nunc dono dei et meo ministerio divinum adeptus es sacratissimi sacerdotii locum, tempus venit, ut loqui et interrogare incipias.

Petrus: Verecundor ob imperitiam. Tamen pietate tua confortatus peto,

quid id novi est, quod his Paschalibus in meditationem venit. Credidi te perfecisse omnem speculationem in tot variis tuis codicibus explanatam.

Cardinalis: Si apostolus Paulus in tertium caelum raptus nondum comprehendit incomprehensibilem, nemo umquam ipsum qui maior est omni comprehensioni satiabitur quin semper instet, ut melius comprehendat.

Petrus: Quid quaeris?

Cardinalis: Recte ais.

Petrus: Ego te interrogo, et tu me derides. Cum peto, quid quaeras, tu dicis 'recte ais', qui nihil aio, sed quaero.

Cardinalis: Cum diceres 'quid quaeris', recte dixisti, quia quid quaero. Quicumque quaerit, quid quaerit. Si enim nec aliquid seu quid quaereret, utique non quaereret. Ego igitur - sicut omnes studiosi - quaero quid, quia scire valde cupio, quid sit ipsum quid seu quiditas, quae tantopere quaeritur.

Petrus: Putasne quod reperiri possit?

Cardinalis: Utique. Nam motus, qui omnibus studiosis adest, non est frustra.

Petrus: Si hactenus nemo repperit quid, ultra cunctos tu conaris?

Cardinalis: Puto multos aliquantulum et vidisse et in scriptis visionem reliquisse. Nam quiditas, quae semper quaesita est et quaeritur et quaeretur, si esset penitus ignota, quomodo quaereretur, quando etiam reperta maneret incognita? Ideo aiebat quidam sapiens ipsam ab omnibus, licet a remotis, videri. Cum igitur iam annis multis viderim ipsam ultra omnem potentiam cognitivam ante omnem varietatem et oppositionem quaeri oportere, non attendi quiditatem in se subsistentem esse omnium substantiarum invariabilem subsistentiam; ideo nec multiplicabilem nec plurificabilem, et hinc non aliam et aliam aliorum entium quiditatem, sed eandem omnium hypostasim. Deinde vidi necessario fateri ipsam rerum hypostasim seu subsistentiam posse esse. Et quia potest esse, utique sine posse ipso non potest esse. Quomodo enim sine posse posset? Ideo posse ipsum, sine quo nihil quicquam potest, est quo nihil subsistentius esse potest. Quare est ipsum quid quaesitum seu quiditas ipsa, sine qua non potest esse quicquam. Et circa hanc theoriam in his festivitibus versatus sum cum ingenti delectatione.

Petrus: Quia sine posse nihil quicquam potest, uti ais - et verum te dicere video -, et sine quiditate utique non est quicquam, bene video posse ipsum quiditatem dici posse. Sed miror, cum iam ante de posse multa dixisses et in dialogo explanasses, cur illa non sufficiunt?

Cardinalis: Videbis infra posse ipsum, quo nihil potentius nec prius nec melius esse potest, longe aptius nominare illud, sine quo nihil quicquam potest nec esse nec vivere nec intelligere, quam posset aut aliud quodcumque vocabulum. Si enim nominari potest, utique posse ipsum, quo nihil perfectius esse | potest, melius ipsum nominabit. Nec aliud clarius, verius aut facilius nomen dabile credo.

Petrus: Quomodo ais facilius, quando nihil difficilius arbitror re semper quaesita et numquam plene inventa?

Cardinalis: Veritas quanto clarior tanto facilius. Putabam ego aliquando ipsam in obscuro melius reperiri. Magnae potentiae veritas est, in qua posse ipsum valde lucet. Clamitat enim in plateis, sicut in libello De idiota legisti. Valde certe se undique facilem repertu ostendit.

Quis puer aut adolescens posse ipsum ignorat, quando quisque dicit se posse comedere, posse currere aut loqui? Nec est quisquam mentem habens adeo ignarus, qui non sciat sine magistro nihil esse quin possit esse, et quod sine posse nihil quicquam potest sive esse sive habere, facere aut pati. Quis adolescens, interrogatus si posset portare lapidem, et responso facto quod posset, ultra interrogatus an sine posse posset, utique diceret 'nequaquam'? Nam absurdam iudicaret atque superfluum interrogationem, quasi nemo sanae mentis dubium de hoc faceret quicquam facere aut fieri posse sine posse ipso. Praesupponit enim omnis potens posse ipsum adeo necessarium, quod penitus nihil esse possit eo non praesupposito. Si enim aliquid potest esse notum, utique ipsi posse nihil notius. Si aliquid facile esse potest, utique ipsi posse nihil facilius. Si aliquid certum esse potest, posse ipso nihil certius. Sic nec prius nec fortius nec solidius nec substantialius nec gloriosius, et ita de cunctis. Carens autem ipso posse nec potest esse nec bonum nec aliud quodcumque esse potest.

Petrus: Nihil certius his video, et puto neminem latere posse horum veritatem.

Cardinalis: Solum interest inter te et me attentio. Nam si te interrogarem, quid videres in omnibus posteris Adae qui fuerunt, sunt et erunt, etiam si forent infiniti, nonne si attenderes statim responderes te non nisi paternum posse primi parentis in omnibus videre?

Petrus: Ita est penitus.

Cardinalis: Et si subiungerem, quid in leonibus et aquilis et cunctis speciebus animalium videres, nonne eodem modo responderes?

Petrus: Certe non aliter.

Cardinalis: Quid in omnibus causatis et principiatis?

Petrus: Dicerem me non nisi posse causae primae et primi principii videre.

Cardinalis: Et quid, si ulterius a te sciscitarer, cum posse omnium talium primorum sit penitus inexplicabile, unde posse tale hanc habeat virtutem? Nonne mox responderes, quod a posse ipso absoluto et incontracto penitus omnipotente, cui nihil potentius nec sentiri nec imaginari nec intelligi potest, cum hoc sit posse omnis posse, quo nihil prius esse potest nec perfectius, quo non existente nihil penitus manere potest?

Petrus: Ita profecto dicerem.

Cardinalis: Hinc posse ipsum est omnium quiditas et hypostasis, in cuius potestate tam ea quae sunt quam quae non sunt necessario continentur. Nonne haec omnino sic affirmanda diceres?

Petrus: Omnino dicerem.

Cardinalis: Posse igitur ipsius per quosdam sanctos lux nominatur, non sensibilis aut rationalis sive intelligibilis, sed lux omnium quae lucere possunt, quoniam ipso posse nihil lucidius esse potest nec clarius nec pulchrius. Respicias igitur ad lucem sensibilem, sine qua non potest esse sensibilis visio, et attende quomodo in omni colore et omni visibili nulla est alia hypostasis quam lux varie in variis essendi modis colorum apparens, ac quod luce subtracta nec color nec visibile nec visus manere potest. Claritas vero lucis, ut in se est, visivam potentiam excellit. Non igitur videtur, uti est, sed in visibilibus se manifestat, in uno clarius, in alio obscurius. Et quanto visibile magis clare lucem repraesentat, tanto nobilius et pulchrius. Lux vero omnium visibilium claritatem et pulchritudinem

complicat et excellit. Nec lux se in visibilibus manifestat, ut se visibilem ostendat, immo ut potius se invisibilem manifestet, quando in visibilibus eius claritas capi nequit. Qui enim claritatem lucis in visibilibus invisibilem videt, verius ipsam | videt. Capisne ista?

Petrus: Eo facilius capio, quo a te pluries haec audiivi.

Cardinalis: Transfer igitur haec sensibilia ad intelligibilia, puta posse lucis ad posse simpliciter seu posse ipsum absolutum et esse coloris ad esse simplex. Nam ita se habet esse simplex sola mente visibile ad mentem, sicut esse coloris ad sensum visus. Et introspicias, quid videat mens in variis entibus, quae nihil sunt nisi quod esse possunt, et hoc solum habere possunt quod ab ipso posse habent. Et non videbis varia entia nisi apparitionis ipsius posse varios modos; quiditatem autem non posse variam esse, quia est posse ipsum varie apparens.

Nec in his, quae aut sunt aut vivunt aut intelligunt, quicquam aliud videri potest quam posse ipsum, cuius posse esse, posse vivere et posse intelligere sunt manifestationes. Quid enim aliud in omni potentia videri potest quam posse omnis potentiae? Non tamen in omnibus potentiis aut essendi aut cognoscendi posse ipsum, uti est, capi potest perfectissime, sed in illis apparet in uno potentius quam in alio; potentius quidem in intellectuali posse quam sensibili, quanto intellectus potentior est sensu. Sed in se posse ipsum supra omnem potentiam cognitivam, medio tamen intelligibilis posse, videtur verius, quando videtur excellere omnem vim capacitatis intelligibilis posse. Id quod intellectus capit intelligit. Quando igitur mens in posse suo videt posse ipsum ob suam excellentiam capi non posse, tunc visu supra suam capacitatem videt, sicut puer videt quantitatem lapidis maiorem, quam fortitudo suae potentiae portare posset. Posse igitur videre mentis excellit posse comprehendere.

Unde simplex visio mentis non est visio comprehensiva, sed de comprehensiva se elevat ad videndum incomprehensibile. Uti dum videt unum maius alio comprehensive, se elevat, ut videat illud quo non potest esse maius. Et hoc quidem est infinitum, maius omni mensurabili seu comprehensibili. Et hoc posse videre mentis supra omnem comprehensibilem virtutem et potentiam est posse supremum mentis, in quo posse ipsum maxime se manifestat; et est interminatum citra

posse ipsum. Nam est posse videre ad posse ipsum tantum ordinatum, ut mens praevidere possit, quorsum tendit; sicut viator praevidet terminum motus, ut ad desideratum terminum gressus dirigere possit. Mens igitur nisi quietis et desiderii ac laetitiae suae felicitatisque terminum a remotis videre posset, quomodo curreret, ut comprehendat? Apostolus recte admonebat sic per nos esse currendum, ut comprehendamus. Collige igitur haec, ut videas omnia ad hoc ordinata, ut mens ad posse ipsum, quod videt a remotis, currere possit et incomprehensibile meliori quo potest modo comprehendat; quia posse ipsum est solum potens, cum apparuerit in gloria maiestatis, satiare mentis desiderium. Est enim illud quid, quod quaeritur. Videsne quae dixi?

Petrus: Video haec vera quae dixisti, licet excellant capacitatem. Nam quid aliud satiare posset mentis desiderium quam posse ipsum, posse omnis posse, sine quo nihil quicquam potest? Si enim aliud posset esse quam posse ipsum, quomodo sine posse posset? Et si sine posse non posset, utique a posse ipso haberet quod posset. Non satiatur mens nisi comprehendat, quo nihil melius esse potest. Et hoc non potest esse nisi posse ipsum, posse scilicet omnis posse. Recte igitur vides solum posse ipsum, hoc quid quod quaeritur per omnem mentem, esse principium mentalis desiderii, quia est quo nihil prius esse potest, et finem eiusdem mentalis desiderii, cum nihil ultra posse ipsum desiderari possit.

Cardinalis: Optime. Vides nunc, Petre, quantum tibi confert consuetudo colloquii ac lectura opusculorum meorum, ut me facile intelligas. De posse ipso - non dubito - quaecumque video, et tu mox mente apposita videbis. Nam cum posse ipsum omnis quaestio de 'potest' praesupponat, nulla dubitatio moveri de ipso | potest; nulla enim ad ipsum posse pertinet. Qui enim quaereret an posse ipsum sit, statim, dum advertit, videt quaestionem impertinentem, quando sine posse de ipso posse quaeri non posset. Minus quaeri potest an posse ipsum sit hoc vel illud, cum posse esse et posse esse hoc et illud posse ipsum praesupponant. Et ita posse ipsum omnem quae potest fieri dubitationem antecedere constat. Nihil igitur certius eo, quando dubium non potest nisi praesupponere ipsum, nec quicquam sufficientius aut perfectius eo excogitari potest. Sic ad ipsum non potest quicquam addi nec ab eo separari aut minui.

Petrus: Solum quaeso nunc dicito, an iam clarius aliquid quam ante de primo velis revelare. Nam saepe habunde, licet non quantum dici potest, multa dixisti.

Cardinalis: Hanc nunc facilitatem tibi pandere propono prius non aperte communicatam, quam secretissimam arbitror: puta omnem praecisionem speculativam solum in posse ipso et eius apparitione ponendam, ac quod omnes qui recte viderunt, hoc conati sunt exprimere. Qui enim unum tantum affirmabant, ad posse ipsum respiciebant. Qui unum et multa dixerunt, ad posse ipsum et eius multos apparitionis essendi modos respexerunt. Qui nihil novi posse fieri dixerunt, ad posse ipsum omnis posse esse aut fieri respexerunt. Qui vero mundi et rerum novitatem affirmant, ad ipsius posse apparitionem mentem converterunt. Quasi si quis ad posse unitatis visum mentis converteret, ille utique in omni numero et pluralitate non videret nisi posse ipsum unitatis, quo nihil potentius, et videret omnem numerum non nisi apparitionem ipsius posse unitatis innumerabilis et interminabilis. Numeri enim nihil sunt nisi speciales modi apparitionis ipsius posse unitatis. Et melius hoc posse apparet in impari ternario quam quaternario, et melius in perfectis certis numeris quam aliis. Sic genera et species et quaeque talia referenda sunt ad modos essendi apparitionis ipsius posse.

Qui dicunt non esse plures formas quae dant esse, ad posse ipsum, quo nihil sufficientius, respexerunt. Et qui plures dicunt specificas formas, ad específicos essendi modos apparitionis ipsius posse attendunt. Qui dixerunt deum fontem idearum et plures esse ideas, hoc dicere voluerunt quod dicimus, scilicet deum posse ipsum, quod variis et specie differentibus essendi modis apparet. Qui negant ideas et tales formas, ad posse ipsum respexerunt, quod solum est quid ipsum omnis posse. Qui nihil posse interire dicunt, ad posse ipsum aeternum et incorruptibile respiciunt. Qui mortem aliquid esse dicunt et res interire putant, ad modos essendi apparitionis ipsius posse visum convertunt. Qui dicunt deum - patrem omnipotentem - creatorem caeli et terrae, id quod nos dicimus dicunt, scilicet posse ipsum, quo nihil omnipotentius, creare caelum et terram et omnia per suam apparitionem. Nam in omnibus, quae sunt aut esse possunt, non potest quicquam aliud videri quam posse ipsum, sicut in omnibus factis et faciendis posse primi facientis et in omnibus motis et

movendis posse primi motoris. Talibus igitur resolutionibus vides cuncta facilia et omnem differentiam transire in concordantiam.

Velis igitur, mi Petre valde dilecte, mentis oculum acuta intentione ad hoc secretum convertere et cum ista resolutione nostra scripta et alia, quaecumque legis, subintrare et maxime te exercitare in libellis et sermonibus nostris, singulariter De dato lumine, qui bene intellectus secundum praemissa, idem continet quod iste libellus. Item De icona sive visu dei et De quaerendo deum libellos in memoria tua recondas, ut in his theologicis melius habitueris, et istis memoriale apicis theoriae, quod nunc quam breviter subicio, magno affectu coniungas. Eris, spero, acceptus dei contemplator et pro me inter sacra indesinenter orabis.

Memoriale apicis theoriae

Apex theoriae est posse ipsum, posse omnis posse, sine quo nihil quicquam potest contemplari. Quomodo enim sine posse posset?

I. Ad posse ipsum nihil addi potest, cum sit posse omnis posse. Non est igitur posse ipsum posse esse seu posse vivere sive posse intelligere; et ita de omni posse cum quocumque addito, licet posse ipsum sit posse ipsius posse esse et ipsius posse vivere et ipsius posse intelligere.

II. Non est, nisi quod esse potest. Esse igitur non addit ad posse esse. Sic homo non addit aliquid ad posse esse hominem, nec homo iuvenis addit aliquid ad posse esse hominem iuvenem vel hominem magnum. Et quia posse cum addito ad posse ipsum nihil addit, acute contemplans nihil videt quam posse ipsum.

III. Nihil potest esse prius ipso posse. Quomodo enim sine posse posset? Sic nihil ipso posse potest esse melius, potentius, perfectius, simplicius, clarius, notius, verius, sufficientius, fortius, stabilis, facilius, et ita consequenter. Et quia posse ipsum omne posse cum addito antecedit, non potest nec esse nec nominari nec sentiri nec imaginari nec intelligi. Omnia enim talia id, quod per posse ipsum significatur, praecedit, licet sit hypostasis omnium sicut lux colorum.

IV. Posse cum addito imago est ipsius posse, quo nihil simplicius. Ita posse esse est imago ipsius posse, et posse vivere imago ipsius posse, et posse intelligere imago ipsius posse. Verior tamen imago eius est

posse vivere, et adhuc verior posse intelligere. In omnibus igitur videt contemplator posse ipsum, sicut in imagine videtur veritas. Et sicut imago est apparitio veritatis, ita omnia non sunt nisi apparitiones ipsius posse.

V. Sicut posse mentis Aristotelis se in libris eius manifestat, non quod ostendant posse mentis perfecte, licet unus liber perfectius quam alius, et libri non sunt ad alium finem editi, nisi ut mens se ostendat, nec mens ad edendum libros fuit necessitata, quia libera mens et nobilis se voluit manifestare, ita posse ipsum in omnibus rebus. Mens vero est ut liber intellectualis in se ipso et omnibus intentionem scribentis videns.

VI. Quamvis in libris Aristotelis non contineatur nisi posse mentis eius, tamen hoc ignorantes non vident. Ita quamvis in universo non contineatur nisi posse ipsum, tamen mente carentes hoc videre nequeunt. Sed viva lux intellectualis, quae mens dicitur, in se contemplatur posse ipsum. Sic omnia propter mentem et mens propter videre posse ipsum

VII. Posse eligere in se complicat posse esse, posse vivere et posse intelligere. Et est posse liberae voluntatis nequaquam a corpore dependens, sicut dependet posse concupiscentiae desiderii animalis. Hinc non sequitur corporis infirmitatem. Numquam enim antiquatur aut deficit, sicut concupiscentia et sensus in antiquis, sed semper manet et dominatur sensibus. Non enim semper sinit oculum inspicere, quando inclinatur, sed avertit, ne videat vanitatem et scandalum, ita ne comedat esuriens, et ita de aliis. Videt igitur mens laudabilia et scandalosa, virtutes et vitia, quae non videt sensus, et cogere potest sensus stare suo iudicio et non proprio desiderio. Et in hoc experimur posse ipsum in posse mentis potenter et incorruptibiliter apparere et separatum esse a corpore habere. De quo minus miratur, qui virtutes certarum herbarum a corporibus herbarum separatas in aqua vitae esse experitur, quando eandem videt operationem aquae vitae, quam habuit herba, antequam in ipsa mergeretur.

VIII. Quae mens videt, intelligibilia sunt et sensibilibus priora. Videt igitur mens se. Et quoniam videt posse suum non esse posse omnis posse, quando multa sibi sunt impossibilia, hinc se non esse posse ipsum, sed ipsius posse imaginem videt. In suo | itaque posse cum videat posse ipsum et non sit nisi suum posse esse, tunc videt se esse modum apparitionis ipsius posse; et hoc ipsum in omnibus quae sunt similiter videt. Sunt igitur omnia, quae mens videt, modi apparitionis ipsius incorruptibilis posse.

IX. Esse corporis, licet sit ignobilius et infimum, sola mente videtur. Id enim quod sensus videt, accidens est quod non est, sed adest. Hoc quidem esse corporis, quod non est nisi posse esse corporis, nullo sensu attingitur, cum non sit nec quale nec quantum; ita non est divisibile nec corruptibile. Dum enim divido pomum, non divido corpus. Est enim pars pomi ita corpus sicut integrum pomum. Corpus autem est longum, latum et profundum, sine quibus non est corpus nec perfecta dimensio. Esse corporis est esse perfectae dimensionis. Corporalis longitudo non est separata a latitudine et profunditate, sicut nec latitudo a longitudine et profunditate; sic nec profunditas a longitudine et latitudine. Nec sunt partes corporis, cum pars non sit totum. Longitudo enim corporis corpus est; sic et latitudo atque profunditas. Neque longitudo ipsius esse corporalis, quae est corpus, est aliud corpus quam latitudo ipsius esse corporis aut profunditas; sed quaelibet harum idem corpus indivisibile et immultiplicabile. Licet longitudo non sit latitudo aut profunditas, est tamen principium latitudinis, et longitudo cum latitudine principium profunditatis. Sic videt mens posse ipsum in esse corporis unitrino incorruptibiliter apparere. Et quoniam sic videt in esse corporis infimo, videt et <in> omni esse nobiliori nobiliori et potentiori modo apparere, et in se ipso clarius quam in esse vivo aut corporeo. Quomodo autem posse ipsum unitrinum clare appareat in mente memorante, intelligente et volente, mens sancti Augustini vidit et revelavit.

X. In operatione seu factione certissime mens videt posse ipsum apparere in posse facere facientis et in posse fieri factibilis et in posse connexionis utriusque. Nec sunt tria posse, sed idem posse est facientis, factibilis et connexionis. Sic in sensatione, visione, gustatione, imaginatione, intellectione, volitione, electione, contemplatione et cunctis bonis et virtuosus operibus videt unitrinum posse relucentiam ipsius posse, quo nihil operosius nec perfectius. Vitiosa autem opera, quia posse ipsum in ipsis non relucet, inania, mala et mortua, lucem mentis obtenebrantia et inficientia mens experitur.

XI. Non potest esse aliud substantiale aut quiditativum principium, sive formale sive materiale, quam posse ipsum. Et qui de variis formis et formalitatibus, ideis ac speciebus locuti sunt, ad posse ipsum non respexerunt, quomodo in variis generalibus et specialibus essendi modis

se, ut vult, ostendit. Et ubi non relucet, illa carent hypostasi, uti inane, defectus, error, vitium, infirmitas, mors, corruptio et talia illa carent entitate, quia carent ipsius posse apparitione.

XII. Per posse ipsum deus trinus et unus, cuius nomen omnipotens seu posse omnis potentiae, apud quem omnia possibilia et nihil impossibile et qui fortitudo fortium et virtus virtutum, significatur. Cuius perfectissima apparitio, qua nulla potest esse perfectior, Christus est nos ad claram contemplationem ipsius posse verbo et exemplo perducens. Et haec est felicitas, quae solum satiat supremum mentis desiderium.

Pauca haec sola sunt, quae sufficere possunt.

Kaynakça

- Ed. HOPKINS, Jasper (1998). Nicholas of Cusa: Metaphysical Speculations, A.J. Banning Press, Minneapolis.
- Ed. KLIBANSKY, Raymundus & SENGHER, Iohannes Gerhardus (1982). Nicolai de Cusa, Opera omnia; Vol. XII; De venatione sapientiae — De apice theoriae, Felix Meiner Verlag, Hamburg.
- Ed. MARCHANT, J. R. V. & CHARLES, Joseph F. (1952). Cassell's Latin Dictionary: Latin-English and English- Latin, Cassell and Company LTD, Londra.
- MALTBY, Robert (1991). A Lexicon of Ancient Latin Etymologies, Francis Cairns Publications, Wiltshire.
- MEUTHEN, Erich (2010). Nicholas of Cusa - A Sketch for a Biography, çev. David Crowner ve Gerald Christianson, The Catholic University of America Press, Washington-D.C.
- VON KUES, Nikolaus (1989). Philosophisch-theologische Schriften, Haz. Leo Gabriel, Çev. von Dietlind & Wilhelm Dupré, 3 Cilt, Verlag Herder, Viyana.